

WILLERMUS TYRENSIS'İN

HAÇLI KRONİĞİ

Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar

(I-VIII. Kitaplar)

Hazırlayan
Ergin Ayan

ÖTÜKEN

İÇİNDEKİLER

Önsöz / 13

•
Willermus Tyrensis'in Hayatı ve Eseri
Hakkında / 17

•
Willermus Tyrensis'in Önsözü / 21

BİRİNCİ KİTAP

Fasıl 1-6

Halife Ömer'in 636'da fethinden sonra
Kudüs'ün değişen kaderi,
Haruner-Reşid (786-809),
Fâtımî Halifesi Hakem (996-1021) ve
sonrası (1021-1036), son olarak 1070'te
şehri fetheden Selçuklu Türklerinin
egemenliği altında Kudüs./ 27

Fasıl 7

Bu tarihe kadar Türklerin tarihi / 35

Fasıl 8

O zamanlar genel olarak yaygınlaşan
ahlaksızlıklar / 38

Fasıl 9

Türklerin yükselen gücü / 40

Fasıl 10

Batıdan yapılan hac seferleri / 42

Fasıl 11-12

Peter Eremit / 44

Fasıl 13

Batı'nın durumu İmparator ve papalar
arasındaki anlaşmazlıklar.
Peter'in İtalya'ya varışı / 47

Fasıl 14-17

Papa Urban Fransa'da. Clermont Konsili.
İlk Haçlı Seferi'ne katılan
kontlar ve düklerin zikri / 49

Fasıl 18

Walter von Habenichts'in
İstanbul'a seferi / 58

Fasıl 19

Peter'in Macaristan üzerinden talihsiz
yolculuğu / 60

Fasıl 20-23

Bulgarlar ile yaptığı savaşlar.
İstanbul'a varışı ve
Bithynia'dan geçişi / 62

Fasıl 24-26

Hristiyan ordusunun büyük bir kısmının
Türkler tarafından imha edilmesi / 67

Fasıl 27-28

Bir ordunun
Macaristan'da yok olması / 70

Fasıl 29-30

Kont Emiko ile yeni
Haçlı kıtaları. Yahudi kıyımı.
Ordunun Macaristan'da Messburg'da
tamamen yok olması / 72

İKİNCİ KİTAP

Fasıl 1-5

Gottfried'in Macaristan ve Bulgaristan
üzerinden İstanbul'a seferi / 77

Fasıl 6-10

Gottfried'in Grek İmparatoru ile
çatışmaları / 84

Fasıl 11

Gottfried'le imparatorun görüşmesi ve
ona tâbi olması. / 90

Fasıl 12

Ordunun Boğaz'dan geçmesi / 92

Fasıl 13

Bohemund'un seferi / 94

Fasıl 14

İmparatorun ona karşı
haince davranışları / 96

Fasıl 15

Gottfried'in aracılığıyla imparatorla
Bohemund'un anlaşması.
Onun da imparatora tâbi olması.
Bu arada Tankred'in ordusuyla
Bithynia'ya geçmesi. / 98

Fasıl 16

Robert von Flandern'in gelişi.
İmparatora yemin etmesi ve
Asya'ya geçmesi. / 100

Fasıl 17

Toulouse Kontu ile
Le Puy başpiskoposunun
Dalmaçya'daki tehlikeli seferleri / 101

Fasıl 18

Durazzo'ya varış.
İmparatorun elçilerinin
tekrar gelmesi / 103

Fasıl 19-20

Kontun imparatora bağlılık yemini
etmeyi reddetmesi.
İmparatorun ona karşı haince
davranması. / 105

Fasıl 21

İmparator'un Kont'la uzlaşması.
İmparatorun Haçlı Seferi'ni
yönetmeyi reddetmesi.
Kont'un İznik'e gitmiş olan
diğer prensleri takip etmesi. / 108

Fasıl 22

Eustachile Norman Robert'in
İstanbul'a gelmeleri.
İmparatoru suçlamaları ve sonra
diğerlerini izlemeleri / 110

Fasıl 23

İmparator'un Haçlılara bir
Grek kılavuz göndermesi / 112

ÜÇÜNCÜ KİTAP

Fasıl 1

İznik'in tasviri.
Kılıçarslan'ın savaş hazırlıkları. / 115

Fasıl 2-11

Şehrin kuşatılması.
Kılıçarslan'a karşı kazanılan zafer. / 117

Fasıl 12

İznik'in Bizans imparatoruna
teslim edilmesi.
İmparatorun Haçlılara karşı
alçakça davranışı / 127

Fasıl 13

Seferin devamı ve
ordunun ayrılması. / 129

Fasıl 14-15

Kılıçarslan'a karşı ikinci zafer / 131

•

Fasıl 16

Ordunun Psidia'da sıcak ve susuzluktan
çektığı büyük sıkıntı. / 134

•

Fasıl 17

Bazı prenslerin ordudan ayrılması.
Dük'ün bir ayı ile mücadelesi / 136

•

Fasıl 18

Ordunun Maraş önlerine gelmesi / 138

•

Fasıl 19

Tankred'in Tarsus'u kuşatması.
Balduin ile karşılaşması. / 139

•

Fasıl 20

Tankred ile Balduin'in kavgası / 141

•

Fasıl 21

Tankred'in Mamistra'yı
(Misis) zaptı / 143

•

Fasıl 22

Balduin Tarsus'ta.
O'nun, Tankred'i izleyen
birkaç şövalyeye karşı
dostça olmayan davranışı.
Bu şövalyelerin

Türkler tarafından öldürülmesi. / 144

•

Fasıl 23

Ordunun Balduin'e karşı ayaklanması.
Kuzeyden bir filonun gelmesi. / 146

•

Fasıl 24

Tankred ile Balduin
arasındaki savaş ve uzlaşma. / 148

•

Fasıl 25

Balduin'in ana ordugâha dönmesi,
Tankred'in Kilikya üzerinden seferi. / 150

DÖRDÜNCÜ KİTAP

Fasıl 1

Balduin'in Kuzeye seferi.
Fırat'a kadar olan bütün
ülkelere boyun eğdirmesi. / 153

•

Fasıl 2

Urfa (Edessa) halkının
en uygun şartlarda onu
davet etmesi / 155

•

Fasıl 3

Urfa valisinin Balduin ile
yaptığı anlaşmadan cayması
fakat halk tarafından buna uymaya
zorlanması. / 157

•

Fasıl 4-6

Balduin'in Samsat'ı kuşatması
ama eli boş olarak çekilmesi.
Urfa halkının eski efendilerine karşı öfkesi.

Onu öldürmeleri ve
Balduin'in hâkimiyetine geçmeleri.
Balduin'in Samsat'ı şehrin hâkimi
Balduk'dan yüksek bir fiyata satın alması
ve Seruç'u (Sororgia) zapt etmesi. / 158

•

Fasıl 7

Büyük ordunun bir kısmının
Artasia'yı zapt etmesi.
Antakyalıların şehre yardıma gelmeleri,
onları kuşatmaları fakat
kısa bir süre sonra geri dönmeleri. /161

•

Fasıl 8

Büyük ordunun Artasia önüne gelmesi.
Artasia ile Antakya arasındaki köprü'nün
zapt edilmesi. / 163

•

Fasıl 9-10

Antakya'nın tarihi ve tasviri,
silahlı gücü. / 165

•

Fasıl 11-16

Şehrin kuşatılması,
halkın başarsızlığı. / 169

Fasıl 17-19

Ordugâhta açlık ve hastalığın başlaması.
Bunun giderilmesine çalışılması. / 177

Fasıl 20

Suenos ve ordusunun Türklerin
saldırısıyla imha edilmesi / 182

Fasıl 21

Tatinus'un (Tatikios) İstanbul'a dönmek
üzere ordugâhtan ayrılması / 183

Fasıl 22

Üç günlük oruç düzenlenmesi.
Ordunun aşırılıklarına karşı
konulan yasaklar.
Gottfried'in iyileşmesi. / 185

Fasıl 23

Bohemund'un casusları tuhaf bir şekilde
ordugâhtan çıkarması. / 187

Fasıl 24

Mısır Halifesi'nin elçilerinin gelmesi. / 189

BEŞİNCİ KİTAP

Fasıl 1

Antakya halkının her taraftan
yardım istemesi.
Yardım birliklerinin yaklaşması. / 193

Fasıl 2-3

Düşman ordusunun mağlup edilmesi.
Antakyalıların şaşkınlığı. / 195

Fasıl 4-7

Hristiyan ordusunun istihkâmlar inşa
etmesi. Ceneviz gemilerinin gelmesi.
Limana giden Haçlıların düşmanın
saldırısına uğraması.

Dük'ün onlara yardıma gitmesi ve şehre
dönmek isteyen düşmanları
büyük bir bozguna uğratması. Dük'ün bu
karşılaşmadaki bir ustalığı.

Hristiyanların köprüünün girişinde bir
istihkâm inşa etmeleri. / 198

Fasıl 8-10

Kuşatmanın daraltılması.
Büyük bir yardım kuvvetinin
geldiğine dair söylentiler.
Kont Stephan von Blois'in
deniz kıyısına kaçması. / 204

Fasıl 11-13

Bohemund'un Antakyalı bir
Hristiyanla anlaşması.
Ona şehri teslim etmesinin şartları.
Ekseri prenslerin Bohemund'un teklifini
kabul etmeleri. / 209

Fasıl 14

Yardım birliklerinin Urfa'yı kuşatması,
fakat birkaç hafta sonra kuşatmanın
kaldırılması. / 213

Fasıl 15-17

Prenslerin gönderdiği
habercilerin düşmanın geldiğini
teyit etmeleri. Prenslerin görüşmesi.
Bohemund'un planını açıklaması
ve arkadaşlarıyla şehrin tesliminden
sonra Antakya'nın
durumunu görüşmesi. / 215

Fasıl 18

Bohemund'un arkadaşının,
Antakyalıların duyduğu
şüpheyi gidermesi / 219

Fasıl 19

Hristiyanların Antakya'daki
kötü durumları. Türklerin hepsini yok
etme kararı / 221

Fasıl 20-23

Bohemund ile arkadaşının
kararlaştırdıkları planın uygulanması.
Şehrin iç kaleye kadar zapt edilmesi. / 223

ALTINCI KİTAP

Fasıl 1

Antakya Kalesi'nin tasviri.
Kaleden şehre giden yolda istihkâm
yapılması. Yaklaşan kuşatma için
yapılan hazırlıklar / 231

Fasıl 2

Roger von Barneville'nin bir
Türk süvarisi tarafından öldürülmesi. / 233

Fasıl 3

Büyük bir İran (Türk) ordusunun gelmesi.
Dük'ün bir başarısızlığa uğraması. / 235

Fasıl 4

Prenslerin, kalenin bulunduğu
dağın eteğinde bir hendek kazdırmaları.
Hristiyanların zafer kazanması.
Türk ordugâhının tepeden düzlüğe
taşınması. / 237

Fasıl 5

Şehirde kıtlık. Bazı soyluların kaçması.
Bohemund'un şehrin idaresini ele alması.
/ 239

Fasıl 6

Flandern Kontu'nun daha fazla
muhafaza edemeyeceği istihkâmı yıkması.
İranlı (Türk) emîrinin kumandanına
Hristiyan esirler göndermesi. / 241

Fasıl 7

Baş gösteren korkunç bir kıtlık. / 244

Fasıl 8

Düşmanın kulelerden birini ele geçirme
teşebbüsünün engellenmesi. / 246

Fasıl 9

Düşmanın limandaki filoyu
tahrip etmesi. / 247

Fasıl 10-12

Stephan von Chartres'in
verdiği yanlış bilgiyle, ordusuyla
Antakya'ya gelmekte
olan imparatoru seferden geri çevirmesi.
/ 249

Fasıl 13

Hristiyanların umutsuzluğu.
İtaatsizliğe başlamaları.
Bohemund'un gizlenenleri yerlerinden
çıkarmak için kenti ateşe vermesi.
Prenslerin kaçmayı düşünmeleri.
Fakat Dük'ün sadık kalması. / 253

Fasıl 14

Kutsal Haç'ın bulunması.
Ordunun cesaretlenmesi. / 255

Fasıl 15

Peter Eremit'in elçi olarak düşman
ordugâhına gitmesi. / 257

Fasıl 16

Peter Eremit'in eli boş olarak dönmesi.
Savaşta hazırlık. / 259

Fasıl 17-18

Hristiyanların, düşman tarafından
engellenmeden karşılaşma için şehirden
çıkması / 261

Fasıl 19

Gökten düşen bir çığ nedeniyle
Hristiyan ordusunun
yeniden güçlenmesi. / 264

Fasıl 20-21

Savaşın Hristiyanların zaferi ile
sona ermesi. Düşmanların
kaçmaya başlaması. / 266

•
Fasıl 22

Haçlıların zengin ganimet elde etmeleri.
/ 270

•
Fasıl 23

Zaferden sonra kiliselerin temizlenip
donatılması. / 272

YEDİNCİ KİTAP

Fasıl 1

İmparatorдан seferin
devamına katılmasının istenmesi.

Büyük bir salgın hastalık ve
Le Puy Piskoposu'nun ölümü. / 277

•
Fasıl 2

Haçlıların Kudüs'e gitmek istemeleri.
Seferin 1 Ekim'e ertelenmesi.
Bohemund'un Kilikya'yı zapt etmesi. /
279

•
Fasıl 3-4

Dük Gottfried'in Melik Rıdvân'a karşı
başka bir Türk'e yardım etmesi. / 280

•
Fasıl 5

Dük'ün bir süre kardeşinin bölgesinde
kalması ve Bagrat'ı aşağılaması / 283

•
Fasıl 6

Urfa halkının Balduin'e komplo kurması.
/ 284

•
Fasıl 7

Belek'in Balduin üzerine başarısız
hücumu. Balduin'in Balduk'u öldürtmesi.
/ 286

•
Fasıl 8

Toulouse Kontu'nun
Albara'yı zapt etmesi.
Almanlar'ın gelip, kısa süre sonra
vebadan ölmeleri. / 288

•
Fasıl 9

Maarra'nın zaptı. / 289

•
Fasıl 10

Dük'ün Antakya'ya geri dönmesi / 291

•
Fasıl 11

Bohemund ile Toulouse
Kontu arasındaki çekişme. / 292

•
Fasıl 12

Toulouse Kontu'nun Normandia Kontu
ve Tankred ile birlikte Arka'yı (Archis)
zapt etmesi / 294

•
Fasıl 13

Ordunun yolda saldırıya uğraması.
Arka'ya varış. Komşu şehirlerden
elçilerin gelmesi. / 296

•
Fasıl 14

Arka'nın tasviri.
Kuşatmanın başlaması. / 298

•
Fasıl 15

Ordudan bir kısmının Tortosa'yı
(Antaradon) zapt etmesi. / 300

•
Fasıl 16

Dük Gottfried'in diğerleriyle beraber
Lâzikiyye'ye gelmesi.
Guynemer'in kurtarılması. / 302

•
Fasıl 17

Toulouse Kontu'nun
Cebele'nin zaptını engellemesi.
Arka'da diğerleri ile buluşmaları.
Kuşatmada ilerleme sağlanamaması. /
304

•
Fasıl 18

Kutsal Mızrak'ın bulunuşunun
tekrar dile getirilmesi.
Peter'in yangın deneyinde
başarılı olması. / 306

•
Fasıl 18
Elçi heyetinin Mısır'a dönmesi. / 308

•
Fasıl 20
Bizans elçilerinin gelmesi.
Trablusluların yenilgisi. / 310

•
Fasıl 21
Trablus Kontu'nun barış istemesi.
Prenslerin deniz kıyısından ilerlemeye
karar vermeleri. / 312

•
Fasıl 22
Lidda ve Remle'ye gelinmesi. / 314

•
Fasıl 22
Kudüs'te hazırlıklar. / 317

•
Fasıl 24
Bethlehem'den elçilerin gelmesi.
Tankred'in oraya giderek işgal altına
alması. / 319

•
Fasıl 25
Kudüs'e varış. / 321

SEKİZİNCİ KİTAP

•
Fasıl 1-4
Kudüs ve çevresinin tasviri. / 325

•
Fasıl 5
Hristiyan ordusunun gelmesi.
Şehrin batı ve güney tarafından
kuşatılması. / 335

•
Fasıl 6
Şehre ilk saldırı.
Daha başarılı olabilmek için
ordunun kuşatma
aletleri inşa etmesi. / 337

•
Fasıl 7
Büyük su sıkıntısına maruz kalmaları. /
339

•
Fasıl 8
Kudüs halkının aletler kurarak,
şehirdeki müminleri baskı altına
almaları. / 341

•
Fasıl 9
Bir Ceneviz filosunun Yafa'ya gelmesi.
Onları kampa getirmek üzere gönderilen
bir grubun düşmanın saldırısına
uğraması. / 343

•
Fasıl 10
Cenevizliler vasıtasıyla
mancınkların kısa sürede kurulması / 345

•
Fasıl 11
Tankred ile Toulouse Kontu
arasındaki anlaşmazlık.
Ruhanilerin emriyle bir kefaret gününde
barışmaları. / 347

•
Fasıl 12
Prenslerden bazılarının
kamplarını ve aletlerini
şehrin daha zayıf olan
 taraflarına taşımaları. / 349

•
Fasıl 13
Gece savaşa son verinceye
kadar şehrin kuşatılması. / 351

•
Fasıl 14
Her iki taraf için de kaygı ve endişeli
geçen gece. / 353

•
Fasıl 15
Sabahleyin saldırının tekrarlanması. / 354

•
Fasıl 16
Zeytin Dağı'ndan gelen bir işaretin,
neredeyse gevşemekte olan Hristiyan
ordusunu teşvik etmesi.
Güneydoğudaki savaşın tasviri. / 356

Fasıl 17

Toulouse Kontu'nun batı tarafında aynı bu tür zorluklarla savaşması. / 358

•

Fasıl 18

Dük'ün kendi kulesinden bir köprüyü surların üzerine yerleştirmesi. Onun adamlarıyla birlikte şehre girmesi ve kapıyı açması. / 359

•

Fasıl 19

Dük'ün şehirde müthiş bir katliam düzenlemesi. Toulouse Kontu'nun şehre girmesi. Ahalinin bir kısmının kaleye kaçması. / 361

•

Fasıl 20

Tankred'in tapınağı kaçanları katletmesi. / 363

•

Fasıl 21

İlk kargaşaya yatıştıktan sonra halkın mukaddes yerleri

ziyaret etmesi ve büyük bir bağılılıkla dua etmesi. / 365

•

Fasıl 22

Sefer esnasında ölmüş olan pek çoklarının şehirde görülmesi. / 367

•

Fasıl 23

Şehrin Hristiyanlarının Peter Eremit'e gelip, kurtuluş için teşekkür etmeleri. / 368

•

Fasıl 24

Şehrin cesetlerden temizlenmesi. Kalenin Toulouse Kontu'na teslim edilmesi. Kudüs'ün zaptı anısına bir bayram günü tespit edilmesi. / 369

•

Kaynakça / 371

•

Dizin / 373

ÖNSÖZ

HAÇLI SEFERLERİ Anadolu ve Yakın-Doğu Türk tarihinin öğrenilmesi bakımından çok önemli ve üzerinde durulması gereken bir konudur. Ortaçağ Türk tarihi konusundaki araştırmalar daha çok Arapça ve Farsça eserlerden yararlanılarak yapılmaktadır. Haçlı Seferleri ve Türk-Haçlı ilişkileri hakkındaki bilgilerimizi Latince, Grekçe, Süryanice ve Ermenice kaynaklardan tamamlamak mümkündür. Bu nedenle tarihçiler, Haçlı Seferlerine ait kaynakların dilimize çevrilmesine ilgi duymamazlık edemez. Fakat bu iş Haçlı Seferleri tarihinin araştırılmasının sadece bir yarısıdır. Öteki yarısı ise, esasen kökleri tarihin derinliklerinde uç veren günümüz medeniyetler dünyasının, şimdilerde felsefi ve sosyolojik tezlerle tartışılan modellerinin, Haçlılarla bağlantılarının kurulmasıdır. Yani asıl mesele iki işi bir arada yapmaktır. Kuşkusuz günümüz batılı fikir adamlarının bir kısmı, kendine has bir hareket tarzına sahip Haçlı Seferlerinden türeyen modeller geliştirme doğrultusunda bir hayli yol almışlardır. Bir tarihçi olmam nedeniyle tabiatıyla Haçlı zihniyetine dayalı oluşturulan “Yeni Dünya Düzeni” modellerini takip ediyorum ve bunların izlenerek çözümlenmelerinin yapılmasından yanayım. Bir örnek olmak üzere Neoconların aslında yeniden tedavüle soktukları önleyici darbe (preemptive strike) doktrini bugünün doktrini olmayıp, Bush ve Neoconlar bu doktrini Haçlılardan tevarüs etmişlerdir. Bunun en bariz kanıtı Bush’un Irak Savaşıyla alakalı olarak “Bu bir Haçlı Seferi’dir” deyimini kullanmasıdır. Batı medeniyeti Neoconcu bir merkez ideoloji ile buna rekabet eden İslâm medeniyetinin savaşmasını öngören bir kuramı yaşam alanına sokmuştur. Bu nedenle tarihçi olarak, dünyanın nereye

doğru gitmekte olduğu sorusunu kendime sormaktan kaçınmıyorum. Bu yüzden günümüzde etkin biçimde rol oynayan “Medeniyetler Savaşı” projesinin Haçlı Seferleri ile olan müthiş benzerliğini görmezden gelemiyorum. Harvard Üniversitesi John M. Olin Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürü Profesör Samuel P. Huntington’un 1993’te neşredilen meşhur makalesindeki görüşler tam da bu nokta ile kesişmektedir. Huntington’un görüşleri “eski çift kutuplu sistemin tasfiyesinden sonra batı medeniyetinin rehavete kapılarak kendini tasfiye etmemesi için yeni düşmanlara ihtiyaç hissedilmesi üzerine, İslâm âlemini ve Çin medeniyetini batı medeniyetine düşman olarak hedef gösteren tezler üzerinde yoğunlaşmıştı. Buna göre her medeniyet ancak bir meydan okuma ile karşılaştığı ve bununla başa çıktığı zaman gelişir ve devam eder, yoksa gevşer ve tasfiye olur gider. Batı medeniyeti, Sovyetler Birliği çöktükten sora önündeki tehdit kalktığı için rehavete kapılma ve dinamizmini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Batı medeniyetini uyanık ve dinamik tutabilmek, gelişmesini sürdürmesi için karşısına yeni düşmanlar bulmak gerekir. Bunlar bir tespit değil tamamen düşmanca bir niyetin, meşruiyet endişesiyle bilim kılıfı giydirilmiş halidir. Bugün Balkanlardan Ortadoğu’ya, Kafkasya’ya ve Güney Asya’ya kadar, geniş coğrafyada meydana gelen kanlı hadiselerin ve Afganistan ve Irak harplerinin arka planında, Huntington’un nazari (teorik) olarak çizdiği sınırlar ve tahrik ettiği düşmanlığın izlerini görmemek mümkün değildir. Bu minvaldeki bir yaklaşımın tarihsel geçmiş ile olan ilgisinin merkezini test etmemize imkân sağlayan örnekler çoktur. Günümüzde yaşanan Arap Baharı ve Ortadoğu’daki karışıklıkları göz önüne getirdiğimizde kâhin olmaya da gerek yoktur. Bana göre tarihteki Haçlı savaşlarının saiklerinden birisi olan medeniyetler savaşı bugün batının çıkarları, din ve kültür alanındaki değer yargılarıyla esnetilerek yeniden sahneye konulmuştur. Yani Soğuk Savaş’ın yarattığı uluslararası düzen tarihe karıştıktan sonra, dünyadaki halklar arasındaki en önemli farklılıklar, siyasal ve ideolojik olmaktan çıkıp, kültürel bir boyuta indirgenmiştir. Halklar kendilerini dinle, dille, tarihle, kültürel değerlerle, geleneklerle ve kurumlarla tanımlamaya başladılar. Bunun anlamı, içinde bulunduğumuz bu devir din savaşlarına şahit olacaktır, çünkü bu tür, en basit bir iddianın bile

karşılığı vardır. Yani militan radikal İslâm ile Hristiyanlık namına hareket eden kuvvetler cepheleşecekler ve harp edecekler. Huntington bunu nezaket dairesinde ifade ve ima etmektedir. Aynı çerçevede dünyanın bir medeniyetler çatışmasına doğru sürüklendiğine yönelik kehanetlerin yapıldığı bu dönemdeyiz. Aslında Batı'nın medeniyet iddiaları ve bunu savaş yoluyla yayma hedefleri, günümüzde ortaya çıkmış olan yeni bir oluşum değil. Bu, Haçlı Seferleri ile başlayan yaklaşık bin yıl öncesine dayanan bir süreci içermektedir. Huntington'un Medeniyetler Çatışması tezi ise, kökleri Ortaçağ'ın derinliklerine inen bu ideolojinin sadece yeniden formüle edilmesidir. Dolayısıyla sahneye konan oyunun yeni bir sürecin ifadesi olmadığını sadece farkına varmak bile kafamızdaki birçok soru işaretlerini ortadan kaldırmaktadır. Batı ile İslâm arasındaki oldukça ciddi ve uzun süreli tarihi mücadelenin farklı gerekçelerle hala devam ettiğini bilmek, bununla ilgili bir fikrimiz olması bakımından bizi 1095'te başlayan ilk Haçlı Seferi'nin ana kaynaklarına götürecektir.

Bu konuda yazılmış olan kaynak eserlerden biri olan Sûr Başpiskoposu Willermus Tyrensis'in orijinal adı *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum* adlı kroniği Ortadoğu ve Anadolu Türk tarihiyle ilgili zengin bilgiler içermektedir. Willermus'un Haçlı Seferlerini meşru gösterme çabaları eserinde açık bir şekilde görülmekle birlikte, verdiği tarihi bilgiler oldukça önemlidir. Onun zengin bir kültüre sahip olduğu, eserinde zaman zaman Haçlı Seferi'nden önceki tarihlere yaptığı atıflardan anlaşılıyor. Willermus eserinde Haçlılarla Müslümanlar arasındaki mücadeleyi özellikle Kudüs Krallığı, Antakya Prinkepsliği ve Urfa Haçlı Kontluğu çerçevesinde ve tafsilâtiyle nakletmektedir. Bugünden bakıldığında Haçlı Seferleri, Avrupalı Hristiyan milletlerde ekonomik, dini ve kültürel canlılık umudu uyandırmasına rağmen, sefer esnasında tuhaf ve tehdit edici benzer olayların sıkça meydana geldiği bir kâbuslar silsilesi yaşadıkları doğrudur ve Willermus bunları tafsilâtiyle vermiştir. Bununla birlikte "Kudüs'ü ve Hristiyan kardeşleri boyunduruktan kurtarma" umudunun giderek mülk edinme, yağma yapma, tahrip etme ve katliama dönüştüğü görülmektedir. Mesih inancına sadık bir yoldaşlar topluluğu olan Haçlılar, aslında ihtiraslı prenslere teslim olmuş, bunların karanlık projeleri içerisinde kaybolup gitmişlerdir. Haçlıların Hristiyan-

lık adına verdiği mücadeleler, onlar adına hareket ettikleri iddiasında bulunan korkunç ihtiraslara sahip kontlar, dükler ve şövalyeler tarafından yürütölmekteydi. Seferin toplumsal tabanı ise gittikçe daralmış ve iktidar giderek daha az kişi tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Sefer esnasında halkın açlığı ve sefaleti daima din adamlarının isteklendirme-siyle dini duyguların çoşturulmasına dönmüştür.

Biz bu eserin hiç değilse ilk Haçlı Seferi çağrısından Kudüs'ün zaptına kadar geçen olaylarını içine alan kısmını (I-VIII. Kitaplar) Türkçeye çevirmek suretiyle, bu çevirinin Türk tarih literatüründe araştırmacılar tarafından daha kolaylıkla incelenmesinde yararlı olacağını düşündük. Günümüz tarihçileri Haçlı Seferleri konusunda yazmış oldukları araştırma eserlerde Willermus'un kroniğini kaynak olarak sıkça kullanmışlardır. Bu da eserin tarihi önemini açık bir şekilde ifade etmektedir.

Prof. Dr. Ergin Ayan

WILLERMUS TYRENSIS'İN HAYATI VE ESERİ HAKKINDA

WILLERMUS Kudüs Krallığı'nda Kral Amaury (1163-1174) ve oğlu Balduin'in (IV. 1174-1185) hükümdârlıkları sırasında yaşamış ve ilk Haçlı Seferi'nin başlamasından, (1095) 1184 yılına kadar geçen olayları *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum* adlı 23 bölüm-lük kitaptan oluşan eserinde anlatmıştır. Eser I. Haçlı Seferi önce-sindeki olaylar hakkında verilen kısa bir bilgiyle başlar ve Gerçek Haç'ın Bizans İmparatoru Heraklius (610-640) tarafından 7. yüzyı-lın başlarında Sasanilerden geri alınışına kadar eskilere gider. Daha sonra Haçlıların doğuda ele geçirdikleri toprakların zenginliklerinin (Bölüm 9-13) anlatımı ile devam eder.

Willermus'un anlatmış olduğu Haçlı Seferleri ve bunların sonu-cunda kurulmuş olan Haçlı devletlerinin tarihleri ortaçağın bu dö-neminin anlaşılmasında büyük önem taşır. Oldukça tafsilatlı ve ha-cimli olan bu eser yazıldığı tarihler arasındaki olayların incelenme-sinde tarihçiler için eşsiz bir kaynaktır. Çünkü Willermus, Amaury (I.) ve Balduin'in (IV.) hükümdârlıkları sırasında meydana gelen olaylarda şahit olarak yer alan bir kişi olduğu için, konu hakkında çok değerli bilgilere sahip bulunmakta idi. Onun olaylara bakış açısı daha çok siyasî konular üzerinde yoğunlaşır; krallar ve onların yap-tıkları gibi. Bir kilise mensubu olması dolayısıyla da zaman zaman bu konularla ilgili pek çok şey yazmıştır. Eserinde daha çok Haçlı başarılarını anlatmakla beraber Willermus, kendi yaşadığı dönem-de Haçlıların gittikçe çökmekte olduğunu fark etmiştir. Çünkü bu dönemde Müslümanlar Kudüs Krallığı için büyük bir tehlike teş-ki ediyorlar ve Hristiyanlar kendilerini emniyette hissetmiyorlardı. Willermus Kudüs'ün ve diğer Haçlı topraklarının Hristiyanlardan

geri alınacağını adeta önceden sezmiştir. Nitekim onun ölümünden kısa bir süre sonra Hattin Zaferi'ne (4 Temmuz 1187) müteakip bunlar gerçekleşmeye başlamıştır.

Willermus'un hayatı ve çalışmaları hakkındaki bilgilerimizi onun yazdıklarından çıkarıyoruz. Willermus bir din adamı ve aynı zamanda krallığın sâdik bir hizmetkârı olarak yüksek mevkilerde bulunmuş bir şahsiyetti. Yaşamı hakkında çok detaylı bilgiler toplamak imkânsızdır. Özellikle hayatının son yıllarındaki siyâsî rolü hakkında birçok soru vardır. Kendi hayatıyla ilgili olarak yazmış olduğu otobiyografik bölüm ancak 1160'lardan önceki hayatını aydınlatmaktadır. Willermus'un kariyerinin ilk yıllarını anlattığı bu bölümün kayıp olduğu söyleniyordu. Böyle bir bölümün varlığı ise kitabın başındaki indeksten anlaşılıyordu. R. B. C. Huygens bu bölümü (12. Bölüm XII. Fasıl) bir Vatikan el yazmasında keşfetti. Böylece Willermus'un batıdaki çalışmalarına ait pek çok soru yanıtlanmış oldu. O, Kudüs şehrinde 1130'da doğmuş ve 1146'da Avrupa'ya giderek, oradaki okullarda hemen hemen 20 yılını geçirmiştir. Kitabında ailesi hakkında hiçbir şeyden bahsetmemiştir. Sadece annesi hakkında tek bir açıklama vardır. Willermus'un asil bir aileden olmadığı Kudüs'e muhtemelen İtalya'dan ya da Fransa'dan gelip yerleştikleri ve hayatlarını burada geçirdikleri sanılıyor. Kitabının bu bölümünde Avrupa'daki öğreniminden ve öğretmenlerinden bahseder. Öğreniminin 10 yılını sanat eğitimi alarak ve 6 yılını da Paris ve Orleans'da din alanında çalışarak tamamlamıştır. Yazılarında kendisini oldukça fakirmiş gibi hissettiren Willermus'un bu denli pahalı ve uzun süreli bir eğitimi nasıl gerçekleştirdiği ise gerçekten bir sorudur.

Willermus, 1165 yılında Kudüs'e dönünce, Akkâ piskoposu tarafından önce bu katedralde görevlendirilmiş, iki yıl sonra ise Kudüs Kralı Amaury'nin yardımını sağlayarak kendi alanında yükselme fırsatını bulmuştur. 1167 yılında ise Sûr Başpiskoposu Fredericus onu kendi kilisesinde başdiyakonluğa tayin etmiştir. Willermus bu tarihten Kral Amaury'nin 1174'teki ölümüne kadar krallığın sâdik bir hizmetkârı olmuştur. Avrupa'daki eğitimi sırasında diplomasi öğrenimi de görmüş olan Willermus, 1168 yılı dolaylarında Bizans İmparatoru Manuel Komnenos ile görüşmek gibi önemli bir göreve atanmış ve bu görevinde başarılı olmuştur. Şöyle ki, Kral Amaury

Mısır'a bir sefer düzenlemek istiyordu ve bu iş için de Bizans'ın desteğini sağlamak niyetindeydi. Manuel Komnenos'u ikna etmek görevi de Willermus'a verilmişti. Willermus imparatoru Sırbistan'da bulmuş ve onu ikna etmekte pek de zorlanmayarak aynı yılın sonunda Kudüs'e dönmüştür. Ancak Amaury'nin Mısır seferi bir fiyaskoyla sonuçlanınca Willermus yardım bulmak amacıyla bu defa 1169 yılında Roma'ya giderek, 1170'de geri dönmüştür. Aynı yıl Kral Amaury onu, oğlu Balduin'in eğitmenliğine atamıştır.

Kudüs Kralı Amaury ölünce, yerine o tarihte henüz 13 yaşında olan genç Balduin (IV.) geçmiştir. Ancak Amaury'nin ölümünden sonra her iki karısının taraftarları arasında hizipleşmeler ortaya çıktığı için Willermus, bu hizipleşmede Maria Komnena'yı ve Balduin'in naibi olan Trablus Kontu Raymond'u desteklemiştir. 1174 sonlarında Raymond, onu elçilik görevine tayin etmiş ve Mayıs veya Haziran 1175'te de Sûr başpiskoposluğuna seçilmiştir. Böylece 1174-1185 tarihleri arasında hem kraliyet diplomasisinde hem de kilise çevrelerinde etkin bir rol oynamıştır.¹

Willermus böylesine önemli görevlerde bulunmuş olmakla beraber, siyasî kararlarda fazla etkili olamamıştır. Bunun nedeni de herhalde iktidarın 1177'den 1183'e kadar Trablus Kontu Raymond'un rakiplerinin elinde olmasıdır. 1184'te eserinin son kısmını yazdığında kendisinin hâlâ Sûr başpiskoposu olduğunu belirtir. Kendisinden elçi olarak bahsedilen son kraliyet belgesi ise Mart 1183 tarihlidir. Buna göre Willermus kilise hayatı yanında elçilik görevini de 1183 yılına kadar sürdürmüş görünmektedir. Fakat 1185 yılından sonra o kiliseden uzaklaştırılmış idi; bir rivâyete göre Willermus, hakkındaki bir kararı düzeltmek amacıyla Roma'ya gitmiş ise de orada zehirlenerek öldürülmüştür. Onun gerek nasıl öldüğü, gerekse ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Nasıl öldüğü kadar, ölüm tarihiyle ilgili olarak da birçok değişik görüşler vardır. Ancak en doğru olarak tahmin edilen Willermus'un 29 Eylül 1185'te öldüğüdür. Bizim için asıl önemli olan Willermus'un eserine gelince; bu eser Avrupa'ya ulaşmadan önce doğuda bilinmekteydi. Örneğin Akkâ Piskoposu James de Vitry (1216-1228) eseri biliyordu. Batıda gü-

¹ Bkz. L. Spoljaric, *William of Tyre And Byzantine Empire: The Construction And Deconstruction of an Image*, Central European University, Budapest 2008.

nümüze ulaşan kopyalardan biri Meaux Piskoposu Anseau (1197-1207) tarafından Melun yakınlarındaki Barbeaux Cistecian Abbey Manastırı'na verilmişti. XIII. yüzyılda Pontigny'deki Cistercian Manastırı'nda da bir kopyası vardı. III. Haçlı Seferlerinde yer alan bir Fransız Guy de Bazoches, kitaptan çok etkilenmiş ve kendi kitabı olan *Chronographia*'sına alıntılar yapmıştı. Böylece o, Willermus'un eserinden yararlanan belki de ilk kişi olmuştu.

Bu eser İngiltere'de ise XIII. yüzyıl ortalarında St. Alban kroniklerini yazan Matthew Paris tarafından kullanılmıştır. Matthew'in yazdığına göre, Winchester Piskoposu Peter des Roches her halde Haçlı Seferi'nden dönüşünde Willermus'un eserlerinden birini yanında getirmiştir (1231) ki, bu eser Willermus'un kayıp *Gesta orientaliū principum* adlı eseri olabilir. Bu tarih eserinin XIII. yüzyılda İngiltere'de çıkarılmış olan 2 kopyası günümüze kadar ulaşmıştır.

Willermus'un eseri çok geniş bir okuyucu kitlesine ulaşamamıştır. Sadece 9 tam ve 1 de eksik kopyası biliniyordu. Ancak eser Latineden Fransızcaya çevrildikten sonra çok büyük önem kazandı. Eserin Fransızcaya çevirisinin 1223'te yapıldığı söylenir. Ortaçağ'dan en az 59 kopya ya da kopyalardan parçalar günümüze kadar ulaşmıştır. Bu kopyalardan çoğu batıda, bir kısmı da doğuda Akkâ'da ya da başka yerlerde yazılmışlardır. XIV. yüzyılda Kıbrıs'ta çalışmakta olan bir müstensih, eserden *Livre dou conqueste* adı ile bahsetmiş, çağdaşı Gorghigoslul Ermeni Hayton da eseri bu isimle zikretmiştir. Bir başka XIV. yüzyıl yazarı olan Marino Sanudo, eseri kendi kitabı olan *Liber secretorum fidelium cirucis*'de kullanmıştır.

Eser daha önce XIII. yüzyılda Alfonso (X.) da Castilla'nın emriyle Fransızcadan İspanyolcaya çevrilmişti. XIV. yüzyılda bir İtalyan olan Francesco Pipino ise kitabın bazı parçalarını yeniden Latinceye çevirdi ve bundan sonra da başka bölümler İtalyancaya çevrilerek *Chronique d'Amadi* adıyla bilinen bir derleme oluştu.

Willermus'un eserinin Latince orijinali ilk olarak 1549'da Basel'de basılmış ve 1564'te tekrar basımı yapılmıştır. Üç değişik el yazmasına dayanan basımından 1611 yılında J. Bongers, *Gesta dei per Francos* diye adlandırılan yapıtında yararlanmıştır. 1896 yılında tanınmış bir Alman bilim adamı olan R. B. C. Huygens, bu eserin mükemmel bir tıpkıbasımını yaptı.